

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده زبانشناسی
گروه زبانشناسی همگانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبانشناسی همگانی

تأثیر قصه‌گویی بر انسجام و پیوستگی دست‌نوشته‌های کودکان

استاد راهنما

دکتر محمد دبیرمقدم

استاد مشاور

دکتر آزیتا افراشی

پژوهشگر

مریم کردبچه چنگی

اسفند ۱۳۹۱

سپاس از همه مهربانانی که همراهم بودند:

پدر و مادر و خانواده عزیزم	پشتوانه
پدر و مادر دوست داشتنی همسر	پدرانه-مادرانه
مهران و آزاده عزیزم	سخاوتمندانه
دکتر محمد دبیرمقدم عزیز	جانانه
دکتر آریتا افراشی عزیز	خلاقانه
دکتر مصطفی عاصی عزیز	بزرگووارانه
دکتر یحیی مدرسی عزیز	دوستانه
دکتر حامد عبدی عزیز	بارانه...
دکتر مایکل هلیدی و دکتر رقیه حسن	انسان دوستانه
دکتر طاهره ایشانی عزیز	خالصانه
مدیران محترم آقای مهندس قمصری و آقای عصمتی	دلسوزانه
معلمان و مدیر محترم دبستان ساعی	صبورانه
تک تک دانش آموزان دوست داشتنی کلاس رز و نیلوفر	کودکانه
خانم فاطمه نعیمی عزیز	صمیمانه
دوستان مهربانم	خواهرانه-برادرانه

و

عاشقانه

علی همسر، همکلاس، همسفر همیشگی ام

آنان که محیط فضل و آداب شدند

در جمع کمال

شمع اصحاب شدند

ره زین شب تاریک نبردند برون

گفتند فسانه‌ای و ...

در خواب شدند

برای استاد عزیزم

دکتر حامد عبدی

"...تا"

چکیده

رساله حاضر به بررسی تاثیر قصه‌گویی بر انسجام و پیوستگی دست‌نوشته‌های دانش‌آموزان دبستانی می‌پردازد. انسجام و پیوستگی هر دو اجزای سازنده گفتمان گفتاری و نوشتاری هستند. مفهوم انسجام یک مفهوم معنایی است و به روابط معنایی اطلاق می‌شود که در درون یک متن وجود دارند و به آن خاصیت متن بودن را می‌بخشند. از سویی روابط معنایی نظیر انسجام که از جمله روابط غیر ساختاری هستند، در خلق پیوستگی متن نقش اساسی دارند. بر همین اساس در این پژوهش سعی شد انسجام و پیوستگی و رابطه میان آن دو در دست‌نوشته‌های کودکان مورد بررسی قرار گیرد. تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان دختر پایه سوم ابتدایی شهر تهران شرکت داشتند که از این میان تعداد ۱۵ نفر از گروه آزمون در یک دوره ۲ ماهه قصه‌گویی شرکت نمودند. در ابتدا و انتهای این دوره از آنها خواسته شد تا به عنوان پیش‌آزمون و پس‌آزمون قصه‌های خود را بر اساس تصاویر نشان داده شده بنویسند. سپس از انگاره هماهنگی/انسجامی حسن (۱۹۸۴) و هلیدی و حسن (۱۹۸۵)، برای سنجش و مقایسه کمی انسجام و پیوستگی قصه‌های کودکان بهره گرفته شد. یافته‌های پژوهش مبین وجود انسجام و پیوستگی در قصه‌های دانش‌آموزان سوم دبستان است و همچنین نتایج نشان می‌دهد قصه‌گویی در مدت ۲۰ جلسه تاثیر معناداری در میزان انسجام و پیوستگی دست‌نوشته‌های کودکان به دنبال ندارد.

واژه‌های کلیدی: تحلیل گفتمان، انسجام، هماهنگی انسجامی، قصه‌گویی

فهرست شکل‌ها، جدول‌ها و نمودارها

شکل‌ها

۳۲	شکل ۱-۳
----	---------

نمودارها

۲۶	نمودار ۱-۳- انگاره نقش‌گرای هلیدی
۴۸	نمودار ۲-۳- مقایسه دو مدل انسجام واژگانی حسن
۵۳	نمودار ۳-۳- انسجام غیرساختاری
۱۲۳	نمودار ۱-۴- درصد حروف پیوند در قصه‌های دانش‌آموزان

جدول‌ها

۵۶	جدول ۱-۳- رمزگذاری عوامل غیر انسجامی
۶۹	جدول ۲-۳- فرایندهای فرانقش تجربی
۸۳	جدول ۱-۴- برگه رمزگذاری هماهنگی انسجامی پیش‌آزمون لی‌لی- گروه آزمون
۸۶	جدول ۲-۴- برگه تحلیل هماهنگی انسجامی پیش‌آزمون لی‌لی
۹۱	جدول ۳-۴- برگه رمزگذاری هماهنگی انسجامی پس‌آزمون لی‌لی
۹۷	جدول ۴-۴- برگه تحلیل هماهنگی انسجامی پس‌آزمون لی‌لی
۱۰۰	جدول ۵-۴- برگه رمزگذاری هماهنگی انسجامی پیش‌آزمون پارمیس-گروه کنترل
۱۰۳	جدول ۶-۴- برگه تحلیل هماهنگی انسجامی پیش‌آزمون پارمیس
۱۰۸	جدول ۷-۴- برگه رمزگذاری هماهنگی انسجامی پس‌آزمون پارمیس
۱۱۵	جدول ۸-۴- برگه تحلیل هماهنگی انسجامی پس‌آزمون پارمیس
۱۱۸	جدول ۹-۴- میانگین هماهنگی انسجامی گروه آزمون
۱۱۹	جدول ۱۰-۴- میانگین هماهنگی انسجامی گروه کنترل
۱۱۲	جدول ۱۱-۴- عوامل غیرانسجامی قصه‌های گروه آزمون
۱۲۱	جدول ۱۲-۴- عوامل غیرانسجامی قصه‌های گروه کنترل
۱۲۲	جدول ۱۳-۴- حروف پیوند قصه‌های گروه آزمون
۱۲۲	جدول ۱۴-۴- حروف پیوند قصه‌های گروه کنترل
۱۲۳	جدول ۱۵-۴- مقایسه کلی حروف پیوند قصه‌های گروه آزمون و کنترل
۱۲۵	جدول ۱-۵- مقایسه هماهنگی انسجامی و انسجام قصه‌های گروه آزمون
۱۲۵	جدول ۲-۵- مقایسه هماهنگی انسجامی و انسجام قصه‌های گروه کنترل
۱۳۰	جدول ۳-۵- میزان انسجام و هماهنگی انسجامی گروه آزمون
۱۳۰	جدول ۴-۵- میزان انسجام و هماهنگی انسجامی گروه کنترل

فهرست پیوست‌ها

پیوست ۱ تصویرها

پیوست ۲ برگه رمزگذاری و تحلیل هماهنگی انسجامی

پیوست ۳ انسجام حروف پیوند در قصه‌های دانش‌آموزان

پیوست ۴ واژه‌نامه

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

۱	۱-۱- مقدمه
۲	۱-۲- بیان مسئله
۲	۱-۳- اهداف پژوهش
۳	۱-۴- اهمیت پژوهش
۳	۱-۵- سوال‌های پژوهش
۴	۱-۶- فرضیه‌های پژوهش
۵	۱-۷- جامعه و نمونه آماری
۵	۱-۸- روش انجام پژوهش
۶	۱-۹- ابزار پژوهش
۷	۱-۱۰- محدودیت‌های پژوهش

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۸	۲-۱- مقدمه
۹	۲-۲- پژوهش‌های مرتبط با انسجام و پیوستگی در آثار فارسی
۹	۲-۲-۱- مرور انسجام و پیوستگی در آثار فارسی
۱۱	۲-۲-۲- مرور انسجام و پیوستگی بر پایه انگاره هماهنگی انسجامی در آثار فارسی
۱۳	۲-۳- پژوهش‌های مرتبط با انسجام و پیوستگی در آثار غیرفارسی
۱۴	۲-۳-۱- مرور انسجام و پیوستگی در آثار غیرفارسی
۱۶	۲-۳-۲- مرور انسجام و پیوستگی بر پایه انگاره هماهنگی انسجامی در آثار غیرفارسی

فصل سوم: چارچوب نظری

۱۹	۳-۱- مقدمه
۲۱	۳-۲- قصه و قصه‌گویی
۲۲	۳-۳- تحلیل گفتمان و گفتمان
۲۴	۳-۳-۱- گفتمان گفتاری و نوشتاری
۲۵	۳-۴- بافت
۲۷	۳-۴-۱- پیکربندی بافتی
۲۹	۳-۵- متن
۳۰	۳-۵-۱- ساختار متن
۳۱	۳-۵-۲- بافتار متن
۳۲	۳-۵-۳- ۱-۲-۵- گره

۳۴	۳-۶- انسجام
۳۶	۳-۶-۱- ارجاع
۳۶	۳-۶-۱-۱- ارجاع درون متنی
۳۷	۳-۶-۱-۲- ارجاع برون متنی
۴۰	۳-۶-۲- جایگزینی
۴۱	۳-۶-۳- حذف
۴۱	۳-۶-۱-۳- انواع حذف
۴۲	۳-۶-۴- انسجام واژگانی
۴۳	۳-۶-۱-۴- انسجام واژگانی مدل ۱۹۷۶
۴۵	۳-۶-۲-۴- انسجام واژگانی مدل ۱۹۸۴
۴۹	۳-۶-۵- حروف پیوند
۵۷	۳-۷-۷- زنجیره انسجامی
۵۸	۳-۷-۱- انواع زنجیره‌های انسجامی
۶۰	۳-۷-۲- تعامل زنجیره‌ای
۶۱	۳-۸- پیوستگی
۶۵	۳-۹- هماهنگی انسجامی
۷۰	۳-۹-۱- تحلیل هماهنگی انسجامی
۷۵	۳-۹-۲- کاستی‌های تحلیل هماهنگی انسجامی
فصل چهارم: تحلیل داده‌ها	
۷۷	۴-۱- مقدمه
۷۸	۴-۲- مراحل تحلیل هماهنگی انسجامی
۸۰	۴-۳- تحلیل قصه پیش‌آزمون لی‌لی - گروه آزمون
۸۸	۴-۴- تحلیل قصه پس‌آزمون لی‌لی - گروه آزمون
۹۸	۴-۵- تحلیل قصه پیش‌آزمون پارمیس - گروه کنترل
۱۰۵	۴-۶- تحلیل قصه پس‌آزمون پارمیس - گروه کنترل
۱۱۷	۴-۷- مقایسه درصد هماهنگی انسجامی و درصد انسجام گروه آزمون
۱۱۷	۴-۸- مقایسه درصد هماهنگی انسجامی و درصد انسجام گروه کنترل
۱۱۷	۴-۹- عوامل غیرانسجامی دست‌نوشته‌های گروه آزمون
۱۱۷	۴-۱۰- عوامل غیرانسجامی دست‌نوشته‌های گروه کنترل
۱۱۸	۴-۱۱- ابزار انسجامی حروف پیوند در دست‌نوشته‌های دانش‌آموزان
فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری	
۱۲۴	۵-۱- مقدمه

۱۲۴	۲-۵- بررسی فرضیه‌های پژوهش
۱۲۴	۱-۲-۵- فرضیه ۱
۱۲۶	۲-۲-۵- فرضیه ۲
۱۲۶	۳-۲-۵- فرضیه ۳
۱۲۷	۴-۲-۵- فرضیه ۴
۱۲۸	۵-۲-۵- فرضیه ۵
۱۳۰	۶-۲-۵- فرضیه ۶
۱۳۱	۳-۵- بحث و نتیجه‌گیری
۱۳۱	۴-۵- پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی
۱۳۴	کتابنامه

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

تحلیل گفتمان مطالعه کاربرد زبان فرای جمله و پاره‌گفته است، مطالعه رابطه متقابل زبان و جامعه و مطالعه ویژگی‌های تعامل و ارتباط‌های کلامی روزمره. از جنبه‌های مختلف تحلیل گفتمان می‌توان برای کاویدن گفتمان و متن گفتاری و نوشتاری بهره گرفت. یکی از رایج‌ترین جنبه‌های بررسی متن در تحلیل گفتمان، پرداختن به انسجام و پیوستگی متن است. یکی از مهم‌ترین منابع برای کاویدن انسجام، کتاب *انسجام در زبان انگلیسی* هلیدی و حسن است که در سال ۱۹۷۶ به چاپ رسیده است. اما به فاصله چند سال از انتشار این کتاب، مقاله‌ای از رقیه حسن (۱۹۸۴) و سپس کتابی با همکاری هلیدی و حسن (۱۹۸۵) به چاپ رسید که به معرفی هماهنگی انسجامی می‌پرداخت و جنبه‌های جدیدی از روش سنجیدن انسجام و پیوستگی متن به دست می‌داد. هماهنگی انسجامی یکی از روش‌های نوین تحلیل انسجام و پیوستگی متن‌های نوشتاری و گفتاری است که روز به روز با گسترش دانش تحلیل‌گران درباره متن، ساختار متن و فرایندهای گفتار ظهور یافته و گسترده‌تر شده است. در کشور ما، ایران، هماهنگی انسجامی به قدر انسجام در *زبان انگلیسی* شناخته شده نیست و به همین دلیل تعداد پژوهش‌های انگشت‌شماری با این روش به تحلیل انسجام و پیوستگی متن پرداخته‌اند. در این پژوهش تلاش شده است تا با کمک هماهنگی انسجامی، میزان انسجام و پیوستگی متن‌های نوشتاری دانش‌آموزان بررسی شود.

۱-۲- بیان مسئله

یادگیری مهارت نوشتن مسئله مهمی در نظام آموزشی به شمار می‌رود. نوشتن مهارتی است که به تمرین و آموزش نیاز دارد. یادگیری مهارت نوشتن نیز مسئله مهمی است. بسیاری از کودکان از نوشتن هراس دارند یا گمان می‌کنند از پس آن بر نمی‌آیند. آنها نوشتن را کار دشواری می‌دانند و در نوشتن یک انشای کوتاه نیز دچار سر در گمی می‌شوند. به همین دلیل توانایی نوشتن یک قصه خوب، منسجم و پیوسته از سوی کودکان دارای اهمیت می‌باشد. اگر انسجام و پیوستگی را دو ویژگی کلیدی در تعیین کیفیت یک متن نوشتاری در نظر بگیریم، نوشتن قصه‌هایی با ساختار درست و کلیتی منسجم و پیوسته توسط کودک در سال‌های اولیه‌ی تحصیل می‌تواند نقطه قوتی برای وی محسوب شده و به کمک آن در مقاطع بالاتر نیز در نوشتن نامه‌ها، متن سخنرانی‌ها و مانند آن از تبحر و اعتماد به نفس بالایی برخوردار باشد.

۱-۳- اهداف پژوهش

هدف از انجام این پژوهش مشاهده میزان انسجام و پیوستگی متن‌های نوشتاری کودکان دبستانی فارسی زبان بود، این که آیا این جنبه از نظام گسترده زبان در دانش‌آموزان مدرسه رشد مقتضی یافته است؟ هدف دیگر این پژوهش آن بود که پژوهشگر دریابد آیا قصه‌گویی بر میزان انسجام و پیوستگی گفتمان نوشتاری این کودکان تاثیرگذار است؟ آیا تفاوت میان انسجام و پیوستگی نوشته‌های کودک قبل از شنیدن قصه و بعد از شنیدن آن وجود دارد یا خیر؟

۱-۴- اهمیت پژوهش

در تحلیل گفتمان، متن و یا گفتمان دارای دو صورت گفتاری و نوشتاری هستند. هر چند زبان‌شناسی نوین موضوع مورد مطالعه خود را بر روی گفتار و زبان گفتاری متمرکز کرده و از دیر باز نیز زبان‌شناسان بزرگی چون بلومفیلد و سوسور و بوآز و سایپر و فرث و غیره بر اهمیت پرداختن به گفتار صحه گذاشته‌اند و همینطور کم نیستند افرادی که معتقدند نوشتار، زبان نیست بلکه روشی است برای ثبت گفتار، ولی این نگارنده مانند و به پیروی از خیل بسیاری از زبان‌شناسان بر این باور است که نوشتار نیز نوعی ابراز زبانی است و نمی‌توان آن را تنها روشی برای ثبت گفتار دانست، بلکه خود یک سبک ارتباطی و صورت قابل مشاهده زبان محسوب می‌گردد و همین امر اهمیت مطالعه بر روی زبان نوشتار را مبرهن می‌سازد. از همین روی بسیاری از پژوهش‌های زبانی و زبان‌شناختی نیز بر روی نوشتار و گفتمان‌های نوشتاری انجام گرفته است. از این میان، قصه‌نویسی کودکان نیز مورد توجه بسیاری از پژوهشگران بوده و آثار بسیاری منتشر شده که از جنبه‌های مختلف به قصه‌نویسی کودکان پرداخته است. در این پژوهش نیز قصه‌نویسی دانش‌آموزان فارسی زبان به عنوان یک سیاق نوشتاری مورد بررسی قرار گرفته تا تعیین شود نوشته‌های کودکان فارسی زبان تا چه حد از انسجام و پیوستگی برخوردار است.

۱-۵- سوال‌های پژوهش

با توجه به بیان مسئله و اهدافی که این پژوهش داشت و نظر به این که انسجام و پیوستگی در این پژوهش در چارچوب نظریه هماهنگی انسجامی مورد بررسی قرار می‌گرفتند سوال‌های زیر برای این نگارنده به وجود آمد:

۱. آیا قصه‌گویی طی یک دوره‌ی زمانی مشخص و مداوم در روند به کارگیری ابزارهای انسجامی در دست‌نوشته‌های کودکان تاثیر مثبتی ایفا خواهد کرد؟
۲. چه الگوهای خطایی در به کار بردن ابزارهای انسجامی در نوشته‌های کودکان دیده می‌شود؟
۳. تاثیر قصه‌گویی در کاهش خطاهای کاربرد نادرست ارجاع به چه میزان است؟
۴. کدام نوع از انواع انسجام پیوندی نقش اصلی را در قصه‌نویسی کودکان برعهده دارند؟
۵. آیا طبق مدل مقیاس پیوستگی کل‌نگرانه^۱ بامبرگ در دست‌نوشته‌ها و قصه‌های کودکان هر ۵ نوع پیوستگی دیده می‌شود؟ و یک دوره قصه‌گویی چه تاثیری در پیوستگی دست‌نوشته‌های کودکان دارد؟
۶. چه رابطه‌ای میان انسجام و پیوستگی در دست‌نوشته‌های کودکان دیده می‌شود؟

۱-۶- فرضیه‌های پژوهش

بر اساس سوال‌های بالا فرضیه‌های زیر در ذهن این نگارنده شکل گرفت:

۱. قصه‌گویی در یک دوره‌ی زمانی مشخص و مداوم باعث رشد و افزایش به کارگیری ابزارهای انسجامی در دست‌نوشته‌های کودکان می‌شود.
۲. کاربرد ارجاع نادرست خصوصاً کاربرد نادرست پیش‌مرجعی^۲ در دست‌نوشته‌های کودکان دیده می‌شود.
۳. یک دوره قصه‌گویی بسامد رخداد انسجام‌های نادرست در دست‌نوشته‌های کودکان را کاهش می‌دهد.

¹ Holistic Coherence Scale

² Anaphora

۴. حروف پیوند افزایشی از برجسته‌ترین ابزارهای انسجامی هستند که کودکان در قصه‌نویسی‌شان به کار می‌گیرند.

۵. طبق مدل مقیاس پیوستگی کل‌نگرانه بامبرگ، در دست‌نوشته‌ها و قصه‌های کودکان هر ۵ نوع پیوستگی دیده می‌شود. و یک دوره قصه‌گویی باعث می‌شود کودکان از تولید قصه‌های ناپیوسته و یا قصه‌هایی با پیوستگی کمتر (پیش از دوره قصه‌گویی) به قصه‌های پیوسته‌تر (پس از دوره قصه‌گویی) در نوشته‌هایشان دست یابند.

۶. هر چه دست‌نوشته‌های کودکان پیوسته‌تر باشند به این معنی است که به کارگیری ابزار انسجام در آنها بیشتر است.

۷-۱- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان دختر کلاس سوم دبستان مدارس شهر تهران بوده که از این میان تعداد ۳۰ دانش‌آموز از مدرسه ابتدایی غیرانتفاعی منطقه ۶ شهر تهران، نمونه آماری این پژوهش را تشکیل دادند. لازم به ذکر است از میان این ۳۰ دانش‌آموز، ۱۵ نفر در گروه آزمون و ۱۵ نفر در گروه کنترل قرار داشتند.

۸-۱- روش انجام پژوهش

روش گردآوری داده‌های این پژوهش میدانی بود و مدت دو ماه برای گردآوری قصه‌ها وقت گذاشته شد تا از دانش‌آموزان دختر سوم دبستان یک مدرسه غیرانتفاعی در منطقه شش تهران آزمون‌های قصه‌نویسی گرفته شود و برای گروه آزمون جلسات قصه‌گویی برگزار شود. ابتدا از دانش‌آموزانی که قرار بود در جلسات قصه‌گویی شرکت داشته باشند (گروه آزمون) بر اساس تصویر

(پیوست ۴-۱) یک پیش‌آزمون قصه‌نویسی گرفته شد، به همین روش از گروه دانش‌آموزانی که در روند قصه‌گویی شرکت نمی‌کردند (گروه کنترل) نیز پیش‌آزمونی اخذ شد. سپس در مدت ۲ ماه ۲۰ جلسه قصه‌گویی ۱۵ دقیقه‌ای در کلاس درس گروه آزمون برگزار و در هر جلسه یک قصه برای دانش‌آموزان گفته شد. در پایان این دوره قصه‌گویی آزمون دیگری از دانش‌آموزان گروه آزمون و گروه کنترل و بر اساس تصویر (پیوست ۴-۲) به مثابه پس‌آزمون گرفته شد. در نهایت مقایسه‌ای میان میزان انسجام و پیوستگی در دست‌نوشته‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون هر کودک و همچنین همه کودکان انجام گرفت.

۹-۱- ابزار پژوهش

از ابزار پیشبرد این پژوهش می‌توان به تعداد بیست قصه اشاره کرد که برخی از آنها ترجمه این نگارنده و برخی قصه‌های عامیانه و مشهور در کل دنیا بودند و بچه‌ها با آنها رابطه برقرار می‌کردند. این قصه‌ها به تایید آموزش و پرورش منطقه شش رسیده بودند. همچنین به عنوان محرک و کمک به قصه‌سرایی و قصه‌نویسی کودکان از دو تصویر بهره گرفته شد (پیوست ۱). در تسهیل قصه‌گویی/نویسی کودکان سه نوع محرک با ساختارهای مختلف وجود دارند: ۱) محرک بدون ساختار: در واقع می‌توان گفت که این دسته، فاقد محرک هستند و صرفاً رویدادهای حفظ شده، تعدادی عروسک، ماشین و حیوان را شامل می‌شود که بچه‌ها بر اساس آنها قصه می‌گویند/می‌نویسند. ۲) محرک نیمه ساختاری: این دسته از محرک‌ها شامل یک خانه با عروسک‌های متعدد و وسایل آشپزخانه، یک تصویر، و یا یک جمله آغازگر برای شروع یک قصه هستند که کودک بر اساس آنها قصه‌سرایی می‌کند و ۳) محرک کاملاً ساختاری: که شامل کارتهایی از توالی رویدادها، کتاب‌های تصویری بدون نوشته، فیلم و ویدیو می‌باشد (هدبرگ و

وستی، ۱۹۹۳: ۱۸). در این پژوهش از محرک دسته دوم، یعنی یک تصویر، برای فعال‌سازی و تشویق دانش‌آموزان به قصه‌نویسی استفاده شد.

۱-۱۰- محدودیت‌های پژوهش

موانع و محدودیت‌های متعددی در راه انجام این پژوهش وجود داشت که البته سد‌کننده این راه نبودند. برخی از این محدودیت‌ها اعم بودند از:

۱. عدم موافقت مدیران مدارس دولتی (منطقه مورد نظر) با انجام این پژوهش در کلاس درس دانش‌آموزان دبستان
۲. محدود بودن زمان جلسات قصه‌گویی و اختصاص تنها ۱۵ دقیقه برای هر جلسه
۳. کمبود منابع و در دسترس نبودن منابع مرتبط

فصل دوم

پیشینه پژوهش

۲-۱- مقدمه

چارچوب نظری این پژوهش بر اساس هماهنگی/انسجامی رقیه حسن شکل گرفته که این نظریه خود بر محتوای کتاب *انسجام در زبان/انگلیسی اثر مشترک حسن و هلیدی* استوار است. این کتاب مهم‌ترین مرجع در پژوهش‌های مربوط به متن و انسجام متن تلقی می‌شود و خیل عظیمی از تحقیقات علمی بر پایه این کتاب انجام گرفته است. در ایران نیز این کتاب مهم‌ترین منبع برای پژوهش‌های مربوط به انسجام تلقی می‌شود. می‌توان از مرور و بررسی پیشینه پژوهش‌های مربوط به انسجام در کتابخانه‌های دانشگاه‌ها به این مهم پی برد. اما انگاره هماهنگی/انسجامی رقیه حسن به قدر این کتاب شناخته شده نیست و پژوهش‌هایی که در ایران بر این چارچوب استوار باشد بسیار اندک و حتی کمتر از انگشت‌های یک دست می‌باشند. مهم‌ترین اثری که بر اساس هماهنگی/انسجامی نوشته شده است، رساله دکترای خانم طاهره ایشانی است که در این فصل معرفی خواهد شد. از آنجایی که این نگارنده قصد ندارد حجمی از مطالب تکراری را بازنویسی کند، در این فصل مروری اجمالی به چند پژوهش که درباره انسجام و پیوستگی بر اساس اثر ۱۹۷۶ هلیدی و حسن انجام گرفته خواهد شد و عمده تمرکز این فصل به پژوهش‌هایی اختصاص خواهد یافت که در ارتباط با هماهنگی/انسجامی و قصه‌گویی/نویسی کودکان است. از سویی دیگر، موضوع این پژوهش تاثیر قصه‌گویی بر انسجام و پیوستگی نوشته‌های کودکان است که این نگارنده تا امروز در حوزه زبان‌شناسی با اثری که تاثیر قصه‌گویی بر انسجام و پیوستگی گفتمان نوشتاری کودکان را بررسی کرده باشد برخورد نکرده است و تنها جا دارد در اینجا به پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای علی معصومی در پژوهشگاه علوم انسانی اشاره کرد که همزمان با این رساله با چارچوب نظری یکسان در حال انجام است و تاثیر قصه‌گویی بر گفتمان گفتاری دانش‌آموزان پسر را

می‌کاود. از آنجایی که تا این زمان، پایان‌نامه ایشان دفاع نشده است لذا از ذکر شدن در پیشینه پژوهش باز می‌ماند.

۲-۲- پژوهش‌های مرتبط با انسجام و پیوستگی در آثار فارسی

چنان که در مقدمه این فصل نیز ذکر شد، کتابخانه‌های دانشگاه‌ها (دست کم شهر تهران) مملو است از پایان‌نامه‌هایی که انسجام و پیوستگی متون مختلف گفتاری و نوشتاری را بر اساس کتاب *انسجام در زبان انگلیسی* مورد بررسی قرار داده‌اند. در این فصل سعی می‌شود مروری اجمالی به مطالعات مرتبط با این پژوهش صورت گیرد و هدف این نگارنده بیش از هر چیز معرفی آثاری است که انگاره هماهنگی انسجامی را در متن‌های نوشتاری به کار بسته‌اند.

۲-۲-۱- مرور انسجام و پیوستگی در آثار فارسی

مقایسه کاربرد ابزارهای انسجام در گفتمان نوشتاری دانش‌آموزان عادی و دارای اختلالات یادگیری فارسی‌زبان شهر تهران در رساله احمد رضانی واسوکلائی (۱۳۹۰) بررسی شده است. در این رساله سعی شده بسامد استفاده درست از ابزارهای مختلف انسجام مورد بررسی قرار گیرد. به این ترتیب که ابتدا خرده‌آزمون‌های مختلف (خوانداری، تصویری و شنیداری) روی ۲۵ دانش‌آموز پسر عادی و ۲۵ دانش‌آموز دارای اختلال یادگیری اجرا شد و سپس براساس فرانش منطقی دستور نقش‌گرای نظام‌مند، بسامد کاربرد ابزارهای انسجام (انسجام ارجاعی، انسجام حذف و جانشینی، انسجام ربطی و انسجام واژگانی) در بیان نوشتاری دانش‌آموزان به تفکیک برای هر گروه به دست آمد. برای محاسبه معناداری تفاوت مشاهده شده در فراوانی ابزارهای انسجام در بین دو گروه از آزمون تحلیل واریانس چند-متغیره (MANOVA) استفاده شد. نتایج نشان داد که نوشتار دانش‌آموزان عادی نسبت به دانش‌آموزان اختلال یادگیری منسجم‌تر است.

بررسی انسجام دستوری در ادبیات کودکان در زبان فارسی بر مبنای قصه های مجید به قلم هوشنگ مرادی کرمانی در رساله سعید سلطانی سعید (۱۳۸۸) کاویده شده است. این پژوهش با استناد به برخی از مبانی زبانشناسی سازگانی- نقش‌گرا انجام شده است. بر این اساس، این نظریه، به جای آن که جمله- بنیاد باشد، متن- بنیاد است، یعنی «متن» را به عنوان موضوع خود بررسی می‌کند؛ یکی از مشخصه‌های متن‌های نوشتاری در نظام زبان انسجام است که در این رساله کارشناسی ارشد مورد بررسی قرار گرفته است. اساس تحلیل انسجام در این پژوهش، کتاب *انسجام در زبان انگلیسی* (هلیدی و حسن، ۱۹۷۶) می‌باشد. پیکره زبانی مورد بررسی در این تحقیق، متشکل از ۱۵ پاراگراف بوده که به طور تصادفی از میان ۳۷ داستان کوتاه در حوزه ادبیات کودکان و از مجموعه پنج جلدی «قصه‌های مجید» (مرادی کرمانی، ۱۳۶۷) انتخاب گردیده است. هدف از تحلیل گره‌های انسجامی یک متن، این است که نشان داده شود که چرا یک متن خاص از دیدگاه خوانندگان/ شنوندگان خود به شیوه‌ای خاص مورد ارزیابی قرار گرفته است. برای مثال، تحلیل انسجام - در کنار تحلیل منابع ساختاری - نشان خواهد داد که چرا یک متن خاص، مبهم به نظر می‌رسد و این کار را با یافتن و سپس تحلیل قسمت یا قسمت‌های ایجاد کننده ابهام در متن مورد نظر انجام خواهد داد. در نهایت یافته‌های این پژوهش نشان داد که (۱) بالا بودن بسامد وقوع گره‌های ارجاع شخصی و اشاری در مقایسه با بسامد وقوع سایر گره‌ها، با توجه به زبان گفتاری قصه‌ها که راوی آنها یک پسر بچه نوجوان به نام «مجید» است، قابل توجیه است. (۲) بالا بودن بسامد وقوع گره حذف اسمی، ناشی از حذف نهاد اختیاری در جمله در زبان فارسی است و حذف نهاد اختیاری، ناشی از ویژگی «ضمیرأفتان» بودن زبان فارسی است.

بررسی تطبیقی ارجاع بعنوان ابزار انسجام متن در فارسی و انگلیسی نوشته سید محمد حسینی معصوم (۱۳۸۴) رساله مرتبط دیگری است. هدف این رساله تطبیق و مقابله ارجاع به عنوان یکی از عوامل انسجام متن در زبان انگلیسی و فارسی است و تشخیص اینکه میزان دسته‌بندی‌های